

II.
Beskrivelse
af
Tvende nye Insekter
henhørende under
den Linnæiske Slægt Monoculus,
og
den Müllerske Slægt Caligus,
af
W. C. Ubbildgaard.

(Oplæst den 5 April 1793.)

De Insekt-Arter, som Linné i sit System anfører under Een-Dje-Slægten (Monoculus), ere ikkun 9 i Tallet, og dog ere nogle af disse Arter saa aldeles forskellige fra hinanden, at et blot flygtigt Øjeblik viser, at de ikke kunne henhøre under een Slægt. Saaledes er Monoculus apus væsentligen forskjellig fra M. polyphemus og piscinus. M. conchaceus fra pulex og quadricornis m. m. Jeg vil ikke tale om, at M. Telemus, uden al Tvivl, ikke kan være andet, end Skal-ten af den Clio, som jeg i Selskabets Skrifers 2den Deel har beskrevet under Navn af Cavolina, altsaa til Deme-Klassen henhørende. Men da Linné optog

saa

II. Beskrivelse af 2de nye Caligi. 47

saa saa Arter under sin Een-Dje-Slægt, naaget dog 16 vare bekendte, da den 12te Udgave af Systemet udkom, saa har den eene Caracteer, som de have tilfælles, nemlig den, at være forsynede med et hornagtigt Skal-Dække, været ham nok, til at bestemme dem under een Slægt. Naar man tillige betænker den Forvirring og Uorden, i hvilken Linné foresandt Naturens Skabninger sammenkastede imellem hinanden i de fleste Naturkyndiges Skrifter, som for ham havde arbeidet, og den Mangel af Tydelighed og Bestemthed i Beskrivelserne, saa er det mere ubegribeligt, hvorledes denne store Mand har kunnet overkomme det Herkuliske Arbeide, at bringe alt dette, og de mange tusinde nye Skabninger, han selv først fandt og bestemte, i den skienne Orden, han efterlod det, end det er at undre over, om nogle enkelte smaa Ting, visse Fag, af det hele ikke noksom have tildraget sig hans Opmærksomhed. Navnet Een-Dje, som han har givet denne Slægt af Insekter, som jeg her handler om, er endog aldeles upasselig, da ikke allene de fleste af dem have 2de Dje, men M. polyphemus har endog 4 Dje, hvilket andre Naturkyndige have for længe siden bemærket. Det var derfor et meget vigtigt og nødvendigt Arbeide vor afdøde Landsmand D. J. Müller paatog sig, da han undersøgte og nøjere bestemte denne Insekt-Familie, opdagede 42 nye Arter og indeelte dem i IIve Slægter i hans smukke Værk om Skal-Insekterne (Entomoltraca), trykt i

Riv-

00013

Müller 1794

Kiøbenhavn 1785, hvilket gode Værk dog er mindre brugt end misbrugt i den sidste og 13de Udgave af det Linneiske System. I den 12te Udgave er Slægtes Definitionen ikke bestemt nok og kunde ikke være det, da de anførte Arter havde for saa Mærker tilfælles. I den sidste Udgave er den Linneiske Definition forandret og meget mere bestemt, men ogsaa derved aldeles fordervet og upassende. Kroppen hos de saa kaldte Cenejer bestemmes at have 5 til 10 Afdelinger (Segmenta) og den allerførste Deel af de anførte Arter haver en udeelt Krop. De fire Palpi vil man og forgieses søge. Linné har sat sine Cenejer imellem Cancer og Oniscus; nogle af dem passe her, saasom, Monoculus apus, Pulex quadricornis; men M. polyphemus, piscinus, pediculus, have ikke her deres rette Sted. D. F. Müller har i sin Prodr. Zool. Danicæ inddeelt disse Skal-Insekter i flere Slægter og sat dem imellem Oniscus og Scolopendra, hvor de uden Tvivl staae bedre, end i den nyeste Udgave af Systemet, hvor de Müllerske Genera ere optagne i den Orden de ere satte i hans Entomotraca, uden Hensigt til, om denne Orden passer, naar de staae imellem Cancer og Oniscus. Imidlertid er nu denne hele Familie under et systematisk Anarchie, men det er at haabe, at det bliver vor gode Landsmand og store Insektolog Fabricius forbeholdet, at anwise disse Dyr, som spille saa forskiellig og besynderlig Rolle i Naturens Huusholdning, deres rette Plads, og ordne enhver Slægt til det Sted,

hvor

hvor samme i hans fuldstændigere System hen horer. Meget Vanffelighed vil det vel have med en Deel, da Mund-Medskabene hos de fleste af disse Dyr ere saa vanffelige at opdage og saa lidet undersøgte. Det fornerier mig derfor at kunne bekendtgjøre tvende nye Arter af disse Skal-Insekter og beskrive dem saa nøie; at der ikke kan være Tvivl om, hvor deres Plads bør være i ethvert System. Disse tvende Arter hen høre til samme Slægt, som den Linneiske Monoculus piscinus, hvoraf Müller har gjort den nye Slægt, der allene indbefatter den Linneiske Monoculus piscinus, hvilken han kalder Caligus curtus, og en Art til, som han kalder Caligus productus, hvilken Linné ikke har været kiendt. Den første af disse mine nye for et par Aar siden fundne Caligi, vil jeg kalde Caligus crassus, og den anden Caligus oblongus, de findes begge i Original i Glassene No. 1. og 2. som vedfølge, tillige med Tegning Tab. V.

Navnet Caligus har Müller givet dem, fordi Dyrnene ere meget ukiendelige, saa at det endog synes uviist, om de virkelig have Dyrne.

Den tykke Mørkøje.

(Caligus crassus.)

Har en rund Krop, større end Caligus curtus og productus. Ryg = Skallen (clypeus) aa. cr. huul; rundlig, for til lige affskaaren og mod Siderne, hvor Høle-Hornene udspringe, er den stærk udskaaren, saa

3die Bind, 2det Seste. D at

at det synes, som her var dannet en Art af Hoved. Paa Midten og mod For-Enden af Rygsfalten er en brun Plet omtrent Korsdaunet. Mod hvert Hjerne af den forreste affkaarne Mand er en liden brun Punkt b., som kunde antages for at være Øjne; men de sande Øjne cc. synes at være de 2 Briller, som sidde under Følhornene og rage frem i den Udskjæring i Manden af Rygsfalten, som findes paa det Sted.

Følehornene dd. ere halvt saa lange som Rygsfalten og bestaae af 6 Leed, ethvert af disse Leed er bredere mod Enden end ved Grunden, det første Leed er dobbelt saa langt, som det andet og de tage efter Haanden af i Længde og Tykkelse indtil det sidste, som er meget lidet.

Under en aflang Overlippe e. fremrager et Næb f. halvt saa langt som Følehornene, stumpt mod Enden, som har en linieformet Læber-Åbning.

Venene ere 6 i Tallet, de to forreste gg. siddende tæt mod Forranden af Rygsfalten. De midterste hh. ved Grunden af Næbet, og de bageste ii. tæt ved disse. Alle Venene have 3 Ledmod, det første meget kort; de forreste Been er en Art af Krabs-Kloe, det andet Leed paa disse er tykt og af Næbets Længde, det tredje halvanden Gang saa langt men smalere og aftagende i Tykkelse indtil Enden, som er forsynet med en spids bevægelig Kloe, der bøjer sig ind ad mod en paa den indvendige Mand af det tredje Leed siddende liden Knop. Det andet par Been, hh.

har

har det andet Leed regelmæssigt og tykt, det 3die Leed smalt og smalkert af lige Længde med det andet, og endes med en liden flad og rund Knop isteden for en Kloe. Det 3die Par Been, ii., har det 2det Leed næsten deels ægformig, og det 3die dannet som en Kloe af lige Længde med det 2det Leed.

Bugen, kk, ser aflang og rund bedækket for største Deel af 8 bladformige Skæl ll, som ere hvide og prikkede, de 3 Par af disse bedække den største underste Flade af Bugen og ere saa brede, at de gaae langt ud til Siderne. De 2 forreste Par have en Indskjæring i den indvendige Mand, som deler denne i 2 Lapper. Det bageste Par have Manden heel. Det 4de Par af disse Skæl rage frem under Rygsfalten, ere runde og dække den største Deel af Bugens Rygsflade. Tilsammen danne de en Art af Skjort, som omgiver Bugen.

Bugen endes med 2de aflange Lapper mm, oven for hvilke de traadformige Eggerør nn, som ere denne Slægt egne. De ere afbrudte i det Exemplar, jeg har for mig, saa at jeg ikke kan bestemme deres Længde.

Tab. V. Fig. 1. Viser Insektet i naturlig Størrelse.

Fig. 2. Samme forstørret, fra Ryggen seet.

Fig. 3. Samme fra Underdelen.

Dette Insekt har jeg fundet paa Biellerne af en Haj ved Helgoland, og ikkun den eneste.

Den aflange Morkøje.

(Caligus oblongus.)

Kroppen af dette Insekt er graa-gul med en rød Linie i Midten og en rød Linie paa hver af Siderne. Dyrret er smalt og langt og deelt ved 6 Indskæringer i 7 Dele eller Segmenter. Rygskallen aa. er sekskantet, de 2 Hjørner for til, 2 bag til og et Hjørne eller Kant mod hver Side. Derefter følge 2de smale aflange Løber-Led b c.; derefter et halvt pæreformig d.; efter dette et firkantet e.; derefter den runde aflange Bug f.; denne endes med det sidste Segment g., som er rundt og fladtrykt; fra denne sidste Deel udgaae tvende smaa aflange og rundlige Lapper h., ligesom paa den foran beskrevne.

Den har 2de Pletter mod de 2de forreste Hjørner af Rygskallen, som ligne ufuldkomment Øjne, og forresten har jeg intet fundet, som kunde antages for dette Organ.

Dens Følehorn k. bestaae af 6 Led, men de ere smalt og kortere end hos Caligus crassus.

Den har et Næb ligesom denne, men Overlæben var ikke synlig.

Den har 3 Par Been og 2 Par Gielle-Been (Pedes branchiales).

Det forreste par Been ere korte, have 2 Led, af hvilke det første er meget kort, det andet aflangtrykt med en tydelig fremstaaende Finger ved den indvendige

Rand,

Rand, og det endes med en bevægelig spids Kloc. Dette Been er aftegnet Fig. 7.

Det andet par Been Fig. 8. har 3 Led, det første meget kort og lidet, det andet tykt og aflangt med en Knop paa den udvendige Rand mod den nederste Ende. Det tredje Led er smalt af samme Længde som det andet Led, og endes tilspidset med 5 smaa sylformige Tænder, som udgaae fra den udvendige Rand.

Det tredje par Been Fig. 9. har ligeledes 3 Led, det første lidet og kort som hos de foregaaende, det andet aflangt-rundt og det tredje er en bevægelig lang indbøjet Kloc.

De 2 par Gielle-Been Fig. 10. ere korte, dannede som et Latinsk S. med 6 krumme og spidse Haar udgaaende fra den udvendige Rand. Den øverste Deel af ethvert Gielle-Been er dækket med et lidet hvidt og rundt Blad. Bag ved Gielle-Beenene sidde paa det fjerde Segment af Kroppen mod hver Side en ægformig Blære.

Ægge-Nærene ii. ere næsten saa lange som hele Kroppen; de ere brune. Insektet kastede disse Nør fra sig, da jeg vendte og tumlede det i Vandet, uden at beskadige Dyrret eller røre disse Ægge-Nør. Skeden, som danner disse Nør, brast i tu efter Længden og Æggene udspreddes. Under Forstørrelses-Glasset ere disse Æg runde og noget flade, halvdeelen klar og hvid, den øvrige halve Deel mørkebrun og i Form af en Halv-Maane, som Fig. 11. udviser.

Dette Insekt har jeg fundet paa Giellerne af Støren, 6 Stykker samlede.

Tab. V. Fig. 4. viser Insektet i naturlig Størrelse.

Fig. 5. samme forstørret fra Ryggen.

Fig. 6. samme fra Undersiden.

Fig. 7. Det forreste Been.

Fig. 8. Det andet Been.

Fig. 9. Det tredie Been.

Fig. 10. Gielle = Venene.

Fig. 11. Etæg meget forstørret.

Da Müllers har taget sin Definition for hans 2de Mærksjer af de Organer, som sidde ved Halen eller Enden af Bugen, og som ved hans 2de Arter ere forskellige, saa vil jeg ogsaa bestemme mine 2de efter disse Dele, endskjønt de ere mindre forskellige, og da bleve disse 4 Arter saaledes udmærkede.

CALIGUS curtus corpore curto, cauda bifida monophylla. Müll. Entomotr. p. 130. Tab. 21. Fig. 1, 2.

CALIGUS productus corpore longo, cauda imbricata tetraphylla. Müll. Entomotr. p. 132. Tab. 21. Fig. 3, 4.

CALIGUS crassus corpore squamulis cingentibus incrassato, cauda diphylla.

CALIGUS oblongus, corpore angusto segmentis septem diviso, cauda orbiculo cum appendice diphylo terminata.

III.

III.

Beskrivelse
af en nye Igle,
funden
paa Giellerne af Støren.

af

P. E. Ubbildgaard.

(Oplæst den 5 April 1793.)

Denne Igle fandt jeg paa Giellerne af den samme Stør, hvor jeg fandt den aflange Mærksje. Den kommer nærmest Glynder-Iglen (*Hirudo Hippoglossi*); den har en stad aflang Krop, som er hvid med højrode Mærker og 2de Linier med Længden af Kroppens Midte paa Over- og Underfladen. Fortil er Kroppen forænglet med en Hale, paa hvilken sidder en hvid kugelformig Blære som et Hoved. Denne Blære er aaben mod Underdeelen med et rundt Hul, og Randen omkring dette Hul er kantet med en rynket hindig Krands. Med denne holdt den sig fastsugt paa Fiskens Gieller. Mod Bagenden af Kroppen er denne smalere og for Enden stump afskaaren. Paa den underste Side mod Hjørnerne af Hale-Enden er Randen udmærket med korte og tætte Furer. Nær ved Hale-Enden er paa den samme underste Flade et lidet

D 4

runt